

VIZIUNEA SOCIOLOGULUI ERNEST BERNEA ASUPRA MARAMUREȘULUI

Ovidiana Bulumac

Rezumat

Articolul aduce în discuție volumul scris de Ernest Bernea, reprezentant de seamă al Școlii Sociologice de la București, și dedicat Țării Maramureșului, un simbol al rezistenței și dăinuirii naționale. Studiul, aflat la confluența dintre mărturie și știință socială, argumentează caracterul românesc al acestui ținut de graniță prin indicatori geografici, istorici, etnografici, antropologici și artistici. De asemenea, materialul de față conține și o scurtă referință la statutul Maramureșului istoric și al românilor din dreapta Tisei care solicită constant o reparație morală din partea statului român în contextul Anului Centenarului Marii Uniri: recunoașterea că Maramureșul a făcut parte din componența statului român modern în perioada 1918–1921 și declanșarea unui set de acțiuni ce derivă din acest adevăr istoric.

Cuvinte-cheie: Țara Maramureșului, sat, identitate, istorie socială, fenomen românesc, Centenar.

Abstract

The article focuses upon a book written by an important member of the Bucharest Sociological School, Ernest Bernea, and dedicated to a symbol of resistance and national devotedness: Maramureș. The study, found at the confluence between personal confession and social science, argues the Romanian character of this border region through geographic, historical, ethnographic, anthropological and artistic indicators. As a pretext, the article contains a brief reference to the status of the Historical Maramureș and the Romanian community that lives on the other side of the Tisa River, who constantly requests a moral repair made by the Romanian state in the context of the Great Union Centenary: the recognition that Maramureș was part of the modern Romanian state in the 1918–1921 timeframe, which inevitably should trigger a set of legal, cultural, political and economic actions deriving from this historical truth.

Keywords: Maramureș, village, identity, social history, Romanian phenomenon, Centenary.

Prolegomene

Ernest Bernea face parte dintr-o generație sacrificată la scara istoriei¹, cea a sociologiei românești interbelice, și se remarcă în literatura de specialitate printr-o

¹ Victimă constant persecutată de regimul comunist, care a destructurat complet cadrele societății românești și care a avut ca principale ținte marile personalități (cunoscute sau anonime) care au creat România Mare (intelectualitate, cler, elită politică, țărânie și tineret). A făcut parte din „norocoșii” supraviețuitori ai prigoanei, spre deosebire de alți colegi de-ai săi de generație ce și-au găsit sfârșitul în regimul concentraționar comunist (dintre care îi amintim pe M. Vulcănescu, A. Golopenția, T. Brăileanu etc.).

dragoste necondiționată față de satul arhaic autohton². El caută să identifice și să conserve printr-o abordare științifică, de tip gustian, acele elemente care alcătuiesc civilizația românească, înainte ca acestea să fie afectate iremediabil de prefacerile moderne. Cu alte cuvinte, caută să redea marelui public *satul ca entitate vie*, ce posedă *memorie și identitate*.

Printr-un studiu care vede pentru prima dată lumina tiparului în 1943³, sociologul își îndreaptă atenția și înspre zona Maramureșului, pe care încă din titlu o anunță fără rezerve ca fiind o „țară românească”.

Lucrarea, deși una de mici dimensiuni, este un melanj între o abordare științifică (schiță sociologică) și una personală (mărturisire), care abordează holist mari teme de cercetare (originea comunității românești din zonă, evoluția ei istorică în interiorul unor hotare ce respectă adevărul istoric, tipul de așezare caracteristică spațiului, precum și accentele de ordin spiritual care au dat de-a lungul istoriei un anumit tip de om, ușor de considerat ca model în vremurile noastre tulburate).

Maramureșul, parte *de facto* și *de iure* a statului român între 1918–1921

Există o percepție general valabilă, însă nefundamentată istoric, care re apare constant în discursul public românesc: Maramureșul, deși este cunoscut ca fiind unul din cele mai bine păstrate ținuturi din punct de vedere al autenticității și manifestării românești, este prezentat ca o regiune ce nu a fost niciodată „pământ românesc”, adică nu a fost integrată în structuri politice de sorginte românească.

Mai mult, reprezentanți ai instituțiilor centrale românești avansează aceeași idee în fața maramureșenilor din dreapta Tisei care caută să li se recunoască cetățenia românească și apartenența la filonul național românesc, ceea ce este cu atât mai grav.

Această secțiune din cadrul articolului vine să contrazică acest punct de vedere, și să restabilească adevărul istoric, cerut cu insistență de liderii comunității maramureșene de dincolo de Tisa, care și astăzi, în Anul Centenarului Marii Uniri, se simt nedreptățiți de către Țara-Mamă.

În următoarele rânduri, vom face o scurtă, dar necesară digresiune referitoare la statutul Țării Maramureșului, în contextul Marii Uniri de la 1918, având ca punct de plecare o afirmație a lui Ernest Bernea privind *întinderea Țării Maramureșului: aceasta este de trei ori mai mare decât găsim în lăuntrul județului cu același nume*.

Două treimi din ținut se află și în prezent în afara granițelor statului, în componența Ucrainei (regiunea Transcarpatia, cunoscută la noi sub denumirea de Maramureș istoric).

² Așa cum afirma într-o altă lucrare: „Totuși nu urmărim cu orice preț «specificul», ci observăm și cercetăm realități concrete, vii, cu caractere proprii, care pot fi asemănătoare, dar și diferențiate. Aplecarea cu dragoste (căci fără dragoste nici știința nu e cu putință) asupra fenomenelor cu caracter străvechi nu vine din nevoia de a culege curiozități și nici dintr-un vag romantism, ci din nevoia de a cunoaște o realitate istorică concretă, uneori luptând cu greutatea – p. 6, unor aspecte înșelătoare sau întâmplătoare, așezate în decursul vremii” (Bernea, Ernest, *Civilizația română sătească*, București, Editura Vremea, 2006, pp. 5–6).

³ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, după Ernest Bernea, *Maramureșul – țară românească*, București, 1943.

„Țara Maramureșului are o întindere de cca 10000 km², din care județul cu acelaș nume nu a avut decât o treime (3381 km²). Hotarele acestui ținut românesc se întind aproape în toate punctele până către crestele munților despre care am vorbit... Harta Maramureșului de o formă aproape rombică apare dantelată de munți și străbătută interior cu râuri (Tisa, Vișeuul, Iza, Mara etc.) ca niște fire de legătură. Situat în brațele deschise către Apus ale Carpaților Nordici...”⁴.

Facem precizarea că, potrivit unui comunicat al Institutului de Istorie „George Barițiu” emis în 2015 (intitulat „Punct de vedere asupra statutului românilor din Transcarpatia (Ucraina) – Figura 1)”, *Maramureșul a fost unit cu Țara până în iulie 1921*, în condițiile lipsei unui tratat de stabilire a frontierei între România și Cehoslovacia, precum și a numeroaselor acte eliberate de instituțiile românești, active în Maramureș în această perioadă:

„Teritoriul actual al regiunii Transcarpatia, Ucraina, cu raioanele Rahău (Rahiv), Teceu (Teaciv) și Hust (zona istorică a Maramureșului de Nord cu plasele Rahău, Taras, Teceu și Hust) din decembrie 1918 și până în 26 iulie 1921 au făcut parte de facto și de iure din componența Statului Român, județul Maramureș” (vezi fig. 1, mai jos).

În sprijinul acestei idei, vă prezentăm mai jos un extras din memoriile fostului prefect din perioada interbelică, dr. Mihai Marina, fiu al satului Apșa de Jos (Ucraina de azi), ce ne descrie bucuria Unirii și desfășurează clișeele discursive menționate la început:

„22 noiembrie 1918 la ora 8 eram la podul de peste Tisa împreună cu fratele Alexandru. Cam pe la orele 8,30 au trecut românii din Slatina în frunte cu preotul protopop Doros Ioan, cantorul Roza Victor și învățătorul Bilțiu Ioan. Erau mai mulți de 150 de oameni. Purtau vreo trei drapele mari românești și aproape toți purtau cocarde cu tricolorul românesc. Cam pe la ora 9 au trecut podul peste 50 de căruțe din Apșa de Jos. Am văzut de departe că în frunte se afla căruța noastră la care erau înhâmați cii cei mai frumoși pe care îi aveam. În trăsură erau preotul Ștefan Pop, învățătorul pensionar Dionisie Vereș, primarul Vasile Opriș și tata, precum și doi oameni voinici, cu arme, Văsăi a Surdeanului și Ion Țiplea, care în timpul războiului ajunseser plutonieri majori. În a doua trăsură erau învățătorii Mihai și Vasile Botoș, Paul Moiş și încă doi frunțași, precum și alți foști plutonieri majori în timpul războiului. Ilie Opriș și Ion Moiş, tot cu arme. La fel aveau drapele tricolore și cocarde. Erau peste 300 de apșeni.

Ne-am agățat și noi de căruțe. La Palatul Cultural așteptau doi intelectuali români cu banderole tricolore pe brațe. Au întrebat dacă au și arme și muniții. Au răspuns unul dintre foștii plutonieri majori că au circa 100 de arme și trei mitraliere. Că la toate sunt rânduiți cei mai buni trăgători, împărțiți în plutoane de câte 30 de oameni sub comanda câte unui fost plutonier major, mitralierele fiind aparte sub comanda lui Opriș Ilie. Delegații le-au fixat locurile unde vor staționa, iar căruțele cu mitralierele le-au trimis în fața poliției, spunând căpeteniilor să țină contact cu ei.

După ce căruțele s-au întâlnit la locurile indicate am mers cu tata, preotul, învățătorii și încă vreo trei frunțași dintre țărani la „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș”. Curtea era arhiplină. S-a hotărât ca adunarea să se țină în piață, unde s-a improvizat o tribună. Apoi au fost chemați oameni de la căruțe și din alte părți. Căruțele au fost înșiruite de-a lungul străzilor ce dădeau spre piață., ale celor adiacente și paralele. Piața s-a umplut de oameni, care s-au așezat în ordine. Au venit apoi conducătorii Asociațiunii și alți intelectuali, toți împodobiți cu tricolorul românesc. Adunarea a fost deschisă de părintele Simion Balea care a depus jurământul pe

⁴ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 14.

tricolorul românesc. Au urmat apoi alte cuvântări. Din toate am înțeles doar că Maramureșului vrea să se unească cu România. Adunarea s-a terminat cam pe la orele 14⁵⁵.

PUNCT DE VEDERE
asupra statutului românilor din Transcarpatia (Ucraina)

Teritoriul actual al regiunii Transcarpatia, Ucraina, cu raioanele Rahău (Rahiv), Teceu (Teaciv) și Hust (zona istorică a Maramureșului de Nord cu plasele Rahău, Taras, Teceu și Hust) din 1 Decembrie 1918 și până în 26 iulie 1921 au făcut parte de facto și de iure din componența Statului Român, județul Maramureș.

Până la 1 Decembrie 1918, Maramureșul de Nord (partea dreaptă a Tisei cu plasele Rahău, Taras, Teceu și Hust) au făcut parte din Comitatul Maramureș, aflându-se în componența Monarhiei Austro-Ungare.

Această situație rezultă din Decretul XVI publicat în „Gazeta Oficială” a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor Românești din Ungaria, nr. 54/13.09.1919, p. 414, în care se precizează că toate cele nouă circumscripții electorale pentru alegerea deputaților, ale județului Maramureș de atunci: Vișeu, Dragomirești, Rahău, Șugatag, Cimpulung, Teceu, Hust și cele patru circumscripții electorale pentru alegerea senatorilor, ale județului Maramureș, „Gazeta Oficială” nr. 54/13.09.1919, p. 424; Vișeu, Sighet, Câmpulung și Teceu și din Tabloul rezultatelor alegerilor generale pentru Adunarea Deputaților în Transilvania, Banat, Crișana, Satmar și Maramureș și din Tabloul alegerilor generale pentru Senat, publicate în „Monitorul Oficial al României” nr. 171 din 18 noiembrie 1919, pp. 9640-9642, respectiv nr. 172 din 19 noiembrie 1919, pp. 9718-9719.

Menționăm faptul că: „Odată cu ratificarea, prin decretele regale din 1918, a actelor de Unire, toți locuitorii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei au devenit, de fapt, cetățeni români.”

Cetățenii din teritoriile unite cu România <inclusiv teritoriul actual al regiunii Transcarpatia, Ucraina – zona istorică Maramureșul de Nord cu raioanele Rahău (Rahiv), Teceu (Teaciv) și Hust>, născuți până la 1 Decembrie 1918 au dobândit cetățenia română prin adopție, iar cei născuți după 1 Decembrie 1918 și până la 26 iulie 1921 au dobândit cetățenia română prin naștere.

În consecință, solicitările locuitorilor care s-au născut până la 1 Decembrie 1918 și născuții între 1 Decembrie 1918 – 26 iulie 1921 <Maramureșul de Nord cu raioanele Rahău (Rahiv), Teceu (Teaciv) și Hust> sau succesorii acestora <azi locuitorii din raioanele Rahău (Rahiv), Teceu (Teaciv) și Hust din regiunea Transcarpatia, Ucraina> sunt îndreptățiți să redobândească cetățenia română, în conformitate cu Legea nr. 21/1991 privind cetățenia română, înlăturându-se o nedreptate făcută acestora.

Menționăm că până în 26 iulie 1921 între România și Cehoslovacia nu a existat un tratat definitiv pentru stabilirea frontierei între cele două țări.

Cluj-Napoca, 23 iulie 2015

Directorul Institutului
Prof.dr. Nicolae EDROIU,
Membru corespondent al Academiei Române

N. Edroiu

Figura 1. Punct de vedere asupra statutului românilor din Transcarpatia (Ucraina), Institutul de Istorie „George Barițiu”, Academia Română.

⁵ Mihai Marina, *Pagini alese. Istorie, Publicistică, Povestiri și teatru, Amintiri de familie*, Ediție îngrijită, Cuvânt înainte, Repere biografice și studiul „Drept între popoare” de Vasile Gaftone, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013, pp. 200–201. Material primit de la Ion Botoș, Apșa de Jos, Maramureșul Istoric

MODEL A. Nr. 25/219

Regatul României.
Consiliul Dirigent — Resortul de Interne.

Bilet de identitate.
Valabil pentru un an.

Județul Maramureș
Plasa Aighet
Comuna Apșa de Jos

Taxa biletului
Lei 1 B 06

Nr. 25 al biletului.

D. Julia Puiu n. Lazăr în etate
de 32 ani, de naționalitate română de profesiune
profesoară, domiciliat în comuna
Apșa de Jos strada _____

i-s-a eliberat prezentul bilet, constatând identitatea persoanei sale.

Liberat astăzi la 3 luna septembrie anul
1919, în baza cererii înregistrată la Nr. _____
Todor Todor primar. [Signature] secretar.

Figura 2. Bilet de identitate emis de instituție românească (primărie) în 1919.
Material primit de la Ion Botoș, Apșa de Jos, Maramureșul Istoric.

S.15

Credențional.

Subsemnatul atestă că în cazul acesta pentru garda națională din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestor circuli doli:

<u>Lucia Ștefan</u>	în	<u>Văscău de Sus</u>
<u>Stănișor Biliș</u>	în	<u>Săbărbănta</u>
<u>Ștefan Ștefan</u>	în	<u>Ștefan</u>

și _____ în _____

cu _____

Drept ce subsemnatul delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte în vot deciziile la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române care eventuale a să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciziile asupra soții viitoare a statului românesc din Transilvania, Ungaria și Băntatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral _____
și în ziua de 27 Noiembrie, 1918.

[Signature] Ion Biliș
[Signature]

S.159

Credențional.

Subsemnatul atestă că în cazul acesta pentru Reuniunea învâțătorilor Români din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestor circuli doli:

<u>Ion Biliș</u>	în	<u>Săbărbănta</u>
<u>Ștefan Ștefan</u>	în	<u>Ștefan</u>

și _____ în _____

cu _____

Drept ce subsemnatul delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte în vot deciziile la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române care eventuale a să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciziile asupra soții viitoare a statului românesc din Transilvania, Ungaria și Băntatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral _____
și în ziua de 27 Noiembrie 1918.

[Signature] Ștefan Ștefan
[Signature]

Figura 3. Delegații Maramureșului (Garda națională și Reuniunea învățătorilor români) la Marea Adunare Națională Română, din 27 nov. 1918. Material primit de la Ion Botoș, Apșa de Jos, Maramureșul Istoric.

Ultimul înscris pe care vi-l supunem atenției este o scrisoare trimisă de lideri ai comunității românești din dreapta Tisei către Guvernul României, un alt document rămas fără răspuns din partea instituțiilor abilitate, dar și fără ecou în presa centrală.

„Uniunea Regională A Românilor Din Transcarpatia DACIA
Apșa de Jos, Raionul Teceu, Regiunea Transcarpatia, Ucraina
Tel.: +380973907518 UA;
0752 474079 RO

Nr. 12/ 27.03.2018

100 de ani în așteptarea recunoașterii...

Către,

Excelența sa,
Doamnei Vasilica Viorica Dăncilă, Prim Ministru

Se adresează către Dumneavoastră românii din partea dreaptă a Tisei – Maramureșul istoric, Transcarpatia, Ucraina, prin intermediul Uniunii Regionale a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, președinte Ion Mihai Botoș, cu sediul în Apșa de Jos, raionul Teceu, Transcarpatia.

Ne adresăm în numele românilor care astăzi locuiesc în regiunea Transcarpatia, ne adresăm în numele celor 50.000 de români care așteaptă cu nerăbdare îndreptățirea istorică – recunoașterea noastră ca urmașii foștilor cetățeni români, BUNICII NOȘTRI, foști cetățeni ai României care și-au pierdut statutul de cetățean român fără voia lor. Noi nu dorim să schimbăm trecutul. Noi dorim și așteptăm recunoașterea noastră de către statul român că suntem români.

La rugămintea noastră Institutul de istorie „George Barițiu” al Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca, condus de dl. prof. dr. Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române, a finalizat cercetările privind statutul românilor din Transcarpatia și a emis documentul „Punct de vedere asupra statutului românilor din Transcarpatia (Ucraina), Cluj-Napoca, 23 iulie 2015”.

Dreptul nostru istoric în pragul Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 „însuflește” acest document istoric, ne dă crez în existența neamului, de ne dă putere sufletească, ne încurajează să mergem înainte.

Amintim că, totodată, nu se poate cunoaște Istoria Maramureșului fără Maramureșul din partea dreaptă a Tisei, fără maramureșenii din partea dreaptă a Tisei, care de-a lungul anilor au stat la baza făurii Statului Român, a României Mari.

Delegații oficiali ai românilor din partea dreaptă a Tisei, cu drept de vot, participanți la Marea Adunare a Poporului Român de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia au fost:

- Ilie FILIP, Apșa de Jos;
- Mihai DAN, Apșa de Mijloc;
- Ioan BILȚIU-DĂNCUȘ, Sat-Slatina, din partea Reuniunii Învățătorilor Români din Maramureș;

– Sublt. Florentin BILȚIU-DĂNCUȘ, Sat-Slatina, din partea gărzilor Naționale Române;

– Ioan DOROȘ, protopop, sat Slatina (*după* „Gazeta Oficială”, nr.10, Sibiu, 30 ianuarie/ 12 februarie 1919).

Membrii de drept ai Marii Adunări de la Alba Iulia (din partea dreaptă a Tisei) au fost:

– Ioan BILȚIU-DĂNCUȘ, învățător Sat-Slatina;

– Sublt. Florentin BILȚIU-DĂNCUȘ, Sat-Slatina (*după* „Gazeta Oficială”, nr. 10, Sibiu, 30 ianuarie/12 februarie 1919).

Membrii Marelui Sfat Național Român (aleși în Adunarea de la Alba Iulia la 18 noiembrie – 1 Decembrie 1918, din partea dreaptă a Tisei:

– Ioan Doroș, protopop Sat-Slatina.

În urma alegerilor generale pentru Adunarea Deputaților din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș care s-au desfășurat în zilele de 4–6 noiembrie 1919, alegătorii din partea dreaptă Tisei au ales deputații:

– Vasile POP – Circumscripția electorală Rahău;

– Dr. Vasile LUCACIU – Circumscripția electorală Sighet;

– Iosif POP – Circumscripția electorală Câmpulung;

– Teodor BOCOTEI – Circumscripția electorală Teceu;

– Orest ILNIȚCHI – Circumscripția electorală Hust (*după* „Monitorul Oficial al României”, nr. 171/ 18 noiembrie 1919, pg. 9640–9642).

În urma alegerilor generale pentru Senat din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș care s-au desfășurat în zilele de 7–8 noiembrie 1919, alegătorii din partea dreaptă a Tisei au ales senatorii:

– Ilarie BOROȘ – Circumscripția electorală Sighet;

– Dr. Iosif POP, senior – Circumscripția electorală Teceu (*după* „Monitorul Oficial al României”, nr. 172/ 19 noiembrie 1919, pg. 9718–9719).

Pretori și primpretori ai plaselor din dreapta Tisei:

– dr. Iosif REDNIC, primpretor al plasei Taras;

– dr. Ludovic DAN, primpretor al plasei Hust;

– dr. Emeric BALASZ, primpretor al plasei Teceu;

– dr. Ștefan TIVADAR, primpretor al plasei Rahău;

– dr. Ivan MOLNAR, pretor al plasei Teceu. Sibiu, 10 iulie 1919, Președinte Cons. Dir. și șeful resortului de interne, Doc. Nr. 465/1919 (*Arhivele Naționale Istorice Centrale*, București, Dosar nr.36/1919, f. 4365–4369).

Românii din partea dreaptă a Tisei (Maramureș), alături de frații lor din stânga Tisei, au contribuit cu jertfe și bucurie la formarea Statului Național Român.

„Odată cu ratificarea, prin decretele regale din 1918, a actelor de Unire, toți locuitorii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei au devenit, de fapt, cetățeni români” (Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, coordonator; dr. Petre Otu, secretar – *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită 1918–1940*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 56, apărută sub egida Academiei Române, Secția de Științe Istorice și Arheologie).

Noi nu facem referire la teritoriul național, căci cunoaștem documentele internaționale adoptate după Primul Război Mondial.

Din surse istorice aflăm că bunicii noștri născuți până la 1 Decembrie 1918 au dobândit cetățenia română prin adopție, iar cei născuți în perioada 1 Decembrie 1918 – 26 iulie 1921 (perioadă în care Maramureșul din dreapta Tisei a fost parte a Statului Român) au dobândit cetățenia română prin naștere (*Punct de vedere asupra statutului românilor din Transcarpatia, Ucraina*, Institutul de Istorie «George Barițiu» al Filialei Cluj-Napoca al Academiei Române, 23 iulie 2015).

Astăzi, în pragul Centenarului, maramureșenii din Transcarpatia, Ucraina (Maramureșul de Nord cu raioanele Rahău, Teceu și Hust) așteaptă recunoașterea lor istorică, de drept și de fapt, drept cetățeni români.

Noi, în numele celor 50.000 de români din dreapta Tisei, Vă rugăm să fiți alături de noi, să ne sprijiniți, pe canale diplomatice, pentru recunoașterea noastră ca cetățeni români. De prea mult timp «batem pe la uși» pe care merităm să ni se deschidă, cu atât mai mult cu cât vorbim aceeași Limbă, facem parte dintr-un Neam și avem aceeași Istorie.

Dorim să fim auziți!

Dorim să fim stimați!

Dorim să fim primiți în Marea Familie Română!

Cu stimă și respect,
Ion Mihai BOTOȘ,
președintele URRT „Dacia”,
Director al Muzeului de Istorie și Etnografie al Românilor din Transcarpatia”⁶.

Maramureșul, Țară Românească. Originea ideii de „fenomen românesc”

Ernest Bernea anunță, încă din primele rânduri ale lucrării, o caracteristică a Maramureșului care i-a asigurat în timp un tip particular de dezvoltare: *ținut de graniță / ținut-limită în partea de nord a fenomenului românesc*.

„Maramureșul, ținut românesc de graniță a suferit în decursul vremilor diferite dominații ceea ce a făcut ca hotarele sale politice să aibă un caracter schimbător. Judecat însă din punct de vedere geografic și etnic, Maramureșul are o unitate precis determinată și închide în hotarele sale o adevărată țară românească.”⁷

„Maramureșeanul atât de dârz și atât de omenos totodată este un om blând, curat și drept, om deschis fără ușurătate și luptător fără ură. Aparținând unui ținut-limită, acest om a cunoscut toate încercările și toate lipsurile. Rădăcinile adânci ale ființei sale și totodată vitregia unei soarte deosebite față de frații din celelalte ținuturi românești au făcut ca acest om al pământului și istoriei locale să aducă în cuprinsul neamului nostru o culoare și un chip propriu, virtual alese, pline de îndemn și frumusețe morală.”⁸

⁶ Material primit de la Ion Botoș, Apșa de Jos, Maramureșul Istoric.

⁷ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 9.

⁸ *Ibidem*, p. 26.

Perspectiva sa este similară cu cea lui Titu Maiorescu, care a afirmat cu câteva decenii înaintea sa că „toate lucrurile tremură la margine”⁹, în sensul că acestea sunt vii și au cadre de manifestare puternice, care pot trimite reverberații în interiorul unui întreg spațiu sau a unui fenomen. Este, până la urmă, o perspectivă ce respectă gândirea de ordin țărănesc¹⁰, pe care Bernea o caută cu insistență în analizele sale. Așa se explică nu doar rezistența fenomenului românesc (prin implicita rezistență a hotarelor sale), dar și conservarea unui tip specific de românitățe, deseori descrisă ca fiind cea dintâi, originală, cea mai puțin alterată de factori externi sau, chiar, interni. Cu toate acestea, chiar dacă ținutul este unul de graniță, a reușit prin oamenii săi să își păstreze un caracter autentic de țară românească. Este motivul pentru care Bernea afirmă că, etnic, Maramureșul trece dincolo de hotarele naturale pe care, azi, cu mare lejeritate le invocăm, fiind un *ținut străvechi*.

„Maramureșul privit din punct de vedere etnic trece peste hotarele sale naturale, ceea ce dovedește cât de mult ne aparține și cine au fost primii stăpânitori ai pământului său. Nume de munți și de ape ca Șoimul, Basaraba, Pietrosul, răspândite până în inima unor ținuturi care azi nu ne mai aparțin, arată cât de străvechi sânt așezările românești în aceste regiuni”¹¹.

Acest lucru poate fi confirmat inclusiv în zilele noastre prin prezența volohilor din Ucraina de azi (satul Poroșcova, raionul Pereceni, reg. Transcarpatia) ce au păstrat o limbă curat românească fiind localizați la aprox. 100 de km mai departe de cetatea Hust a lui Mihai Viteazul sau a gorailor, lemkiilor sau boikiilor, deci a vlahilor așezați cu precădere în zona Carpaților Păduroși, care, deși și-au pierdut limba maternă, posedă limpede o identitate culturală românească pe care o afirmă prin port, tradiții și așezări.

Figura 4. Copii de volohi din satul Poroșcova, Ucraina de astăzi, realizate în mai 2017.
Fotografii din colecția personală.

⁹ Apud Moto utilizat în lucrarea Ovidiana Bulumac, *Infrastructură și societate. Considerente teoretice și studii de caz*, București, Editura Etnologică, Colecția Studii Sociologice, 2018.

¹⁰ Amintim, de pildă, cugetarea străunchiului meu, Tudor Arghezi, din „Robul”: „Lucrurile se înțeleg la marginea cuvintelor, și cuvintele nu sunt de ajuns ca să le înțelegi: e nevoie de har” sau aducem în atenție vechi proverbe românești precum: „obrinteala răni de pre margini se cunoaște”, „fără margine iaște ocheianul a toată știința”, „și răbdarea are marginile ei”; sau vorbele bunicilor care, atunci când li se „taie” maioneza, „repară” amestecul pornind mereu din margine, cu un ou.

¹¹ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 9.

Figura 5. Prelegere cu subiect socio-antropologic, axată pe tipologia comunităților stabilite în Carpații Păduroși (goralii din Polonia), însoțită de imagini de arhivă, realizată în cadrul celei de-a IV Convenții Carpatice ce a marcat 80 de ani de la organizarea „Festivalului munților” din 1938. La manifestări au participat locuitori ai Carpaților de pe întreaga lor desfășurare geografică, inclusiv din România, Slovacia, Cehia, Ucraina și Polonia. Evenimentul desfășurat în localitatea Nowy Sącz (Noul Sas – cu trimitere către Sas, fiul voievodului maramureșean Dragoș I) s-a aflat sub patronajul Excelenței Sale, dl Andrzej Duda, Președintele Poloniei, vlah de origine. Septembrie 2018. Fotografie din colecția personală.

Figura 6. Detalii ale portului comunităților de vlahi ce trăiesc pe cuprinsul Carpaților Păduroși. Septembrie 2018. Fotografie din colecția personală.

Maramureșul este asemănător cu restul ținuturilor românești. Bernea accentuează caracterul românesc al ținutului prin trimiteri în zona artei și meșteșugului (pentru a demonstra maniera de expresivitate locală), precum și prin identificarea unor manifestări autohtone în ceea ce privește structura comunitară și cea a sufletului local:

„Arta și meșteșugul, fie că este țesătură sau lucrare în lemn, exprimate în obiecte ca troița, poarta, casa, costumul (cu note caracteristice atât de vechi), uneltele din gospodărie, toate

exprimă aceeași îndemânare, aceeași tradiție, acelaș suflet românesc. Limba și literatura, cântecul, mitologia atât de frumos și bogat produse aici ne face să simțim acelaș isvor etnic național. Mai mult chiar structura satelor, așezarea lor, drumurile și întreg ansamblul de viață regională aduc mărturie pentru aceeași origine și manifestare românească¹².

Asemănarea ținuturilor românești de pretutindeni are la bază, de fapt, unitatea socială care generează această omogenitate culturală, istorică, identitară: *satul românesc*.

„Realitatea tradițională comunitară a definit și manifestat un mod propriu românesc de a fi, care e specific și general uman totodată.”¹³

Astfel, *Maramureșul este o constelație de sate*, iar fiecare dintre ele, afirmă convins Bernea în studiile sale de sociologice, este un document viu al istoriei, ce trebuie cercetat pentru a scoate la iveală elementele străvechi până la disoluția inevitabilă a acestora.

„Dacă cercetăm mai îndeaproape viața satelor maramureșene, călătorim fără voia noastră în adâncurile istoriei poporului românesc. Sate ca Săpânța – menționat la 1373, Cuhea de unde a pornit voievodul Dragoș descălecătorul Moldovei, Vadul sau Ieudul, cu aceleași adânci memorii locale și multe altele, sânt tot atâtea documente vii ale istoriei românilor, ce ne duc în trecutul îndepărtat, dincolo de documentul scris.”¹⁴

„Mai mari, cum sânt Săpânța, Cuhea, Vișeu, Borșa, sau mai mici, cum sânt Pietroasa din munții Rodnei, Tibău, Repedea, satele maramureșene închid în ele Țări și chipuri românești de viață. Formele arhaice ale acestor așezări ne aduc sub priviri o viață de demult ce ne dă înțelesul adânc al pământului românesc.”¹⁵

„Satul maramureșean închide în el elementele unei străvechi civilizații locale românești și mai mult poate decât în oricare loc, avem sub ochi o istorie națională păstrată în modesta, dar profunda figură a țaranului. Sate ca Săpânța, trecut în documente aparținând anului 1373, sau Cuhea din care a pornit voievodul Dragoș, sate ca Vad, Sarasău, Giulești trecute în documentele anului 1383, Ieudul stăpânit de fiii voievodului Sas sânt tot atâtea urme vii ale unor vremuri dintr-un trecut azi devenit legendar.”¹⁶

Putem, iată, observa faptul că autorul schițează primele crâmpie ale teoriei sale asupra fenomenului românesc (publicată pentru prima dată în anii '70)¹⁷ chiar în studiul dedicat Maramureșului. Amintim că, pentru Bernea, conceptul de „fenomen românesc” este definit în următorii termeni:

„complex de date materiale și spirituale, de forme, structuri și activități specifice care i-au coordonat ființa și l-au făcut să dureze în timp”¹⁸.

¹² *Ibidem*.

¹³ Ernest Bernea, *Civilizația română sătească*, București, Editura Vreamea, 2006, p. 164.

¹⁴ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 10.

¹⁵ *Ibidem*, p. 18.

¹⁶ *Ibidem*, p. 23.

¹⁷ Pentru detalii despre teoria fenomenului românesc, vezi articolul: Ovidiana Bulumac, „Fenomenul românesc, o radiografie culturală a interbelicului în accepțiunea lui Ernest Bernea”, *Anuarul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, serie nouă, tomul 29, 2018, Editura Academiei Române.

¹⁸ Ernest Bernea, *Trilogie sociologică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2004, p. 300.

Descrierea Maramureșului: geografie (socială)

Ernest Bernea face un scurt profil al Țării Maramureșului din punct de vedere al geografiei locale, ce inevitabil și-a pus amprenta asupra comunității românești (identitar, economic și chiar din punct de vedere al evoluției politice). Astfel, înțelegem că *Maramureșul este acea țară situată în nord*, guvernată de munți impunători și puține trecători, ceea ce au asigurat unitatea locală și dezvoltarea unui perimetru mai greu de cucerit, cu lanțuri muntoase ce se continuă atât către vest, cât și spre sud:

„Maramureșul, țară românească de Nord, este situat între Ucraina Subcarpatică și Polonia pe deoparte, Bucovina și Ardealul pe de alta. Pământul românesc al Maramureșului are marginile străjuite de munți puternici închiși în direcția Sud-Est și deschiși în direcția Nord-Vest, către câmpia Tisei.

Munții cei mai înalți sânt la Nord [nu, sunt mai mici decât ai Rodnei – n.n.], numiți ai Maramureșului; e lanțul care desparte izvoarele Tisei de ale Prutului și care nu sânt decât o prelungire a Carpaților Păduroși situați între Polonia și Cehoslovacia. Deși au și vârfuri înalte cum e Hovârla (2051 m) sau mai jos Pop Ivan (1940 m) munții Maramureșului sânt abundent împăduriți, mai întotdeauna până în vârf. Oamenii locului îi mai numesc «Cernahora» adică Munții Negri și aceasta pentru că pădurile de brazi sânt nesfârșite, acoperind până și vârfurile.

La Sud, Sud-Est sânt munții Rodnei care se prelungesc până spre Țara Dornelor, munți înalți, cei mai înalți din regiune, clădiți din piatră cristalină. Pietrosul (2305 m) și Inăul (2280 m) sânt cele mai înalte piscuri din întreg lanțul Nordic și Estic al Carpaților Moldovei. Munții Rodnei sânt frumoși și puternici cu înfățișări apropiate de acelea ale Carpaților Sudici.

Din munții Rodnei spre Apus cu o pornire nordică se înșiruie un alt lanț de munți, aceștia de origine vulcanică și anume ai Țibleșului, ai Gutâiului și Oașului, care vin «ca o căpтуșeală în spatele Carpaților Păduroși» (S. Mehedinți).¹⁹

Profilul natural general este cel al unei depresiuni împrejmuite de munți și vascularizate de ape, dintre care cea mai importantă este Tisa –, iar acest tip de structură geografică, coroborată cu datele socio-culturale prezentate pe parcursul cărții, îl determină pe Bernea să afirme că Maramureșul este locul de origine al neamului românesc:

„Între aceste lanțuri de munți cu vârfuri înalte și prinse ca niște noduri, bine încheiați la capete, apare o depresiune frumoasă, străbătută de apa Tisei și care nu e alta decât Țara Maramureșului, loc de origine al neamului românesc.”²⁰

Bernea avansează o a doua etichetă (după cea a ținutului de graniță) pentru a defini Maramureșul și pentru a explica, în același timp, motivul pentru care s-a putut, de-a lungul veacurilor, asigura omogenitatea și continuitatea comunității românești: *ținut de tip cetate*, cu puține trecători și cu străjeri naturali.

„În afară de deschizătura dinspre Nord-Vest către câmpia Tisei, Maramureșul este înconjurat de munți înalți și apărat ca o cetate.”²¹

¹⁹ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 13.

²⁰ *Ibidem*, p. 14.

²¹ *Ibidem*.

Din această perspectivă, putem înțelege de ce *trecătoarea a devenit pentru Maramureș un spațiu tranzitat din rațiuni ce depășesc cu mult sfera economică și se apropie de ideea creatoare de țară și de aceea a unei „legături vii”*. În cazul nostru, ne referim la trecătoarea de la izvoarele Vișeuului, care leagă Maramureșul de Moldova, și care a asigurat, pe de o parte, apariția unei noi structuri statale la est (Moldova), într-un moment de criză de securitate economică, politică și socială și, pe de alta, a generat o relație specială (de tip cultural și spiritual) între cele două țări.

„Puține sânt trecătorile către celelalte ținuturi românești ale Moldovei și Ardealului. Totuși acestea nu lipsesc. Legăturile s-au făcut peste munți, atât către Năsăud și Țara Lăpușului, cât și înspre Bucovina și Moldova. Trecătorile, nu rareori la înălțimi mari, au fost călcate de oamenii locului la îndemnuri care au fost mai mult decât economice.

Cea mai înaltă trecătoare, care e și cea mai însemnată pentru maramureșeni și nu mai puțin pentru noi toți este aceea de la izvoarele Vișeuului, care face legătura între Țara Maramureșului și Moldova prin Valea Bistriței. E vorba de trecătoarea Prislop (1418 m) dintre munții Maramureșului și ai Rodnei, trecătoare legendară pentru că pe calea ei se spune că a coborât Dragoș în Valea Bistriței și apoi peste – p. 15, Mestecăniș în aceea a Moldovei pentru a întemeia principatul cu acelaș nume”²².

„Între Țara Maramureșului și aceea nouă a Moldovei a fost o legătură vie îndelungă vreme. Regii unguri, cu toate încercările lor, nu au putut împiedica întemeierea unui stat independent al românilor, dincolo, în Răsăritul Carpaților, sub conducerea unui fost voievod maramureșean și în bună parte cu elemente pornite din acelaș ținut românesc pe care ei îl aveau supus la acea dată (1359).”²³

Dacă ne referim la tipologia așezărilor, Bernea afirmă limpede două chestiuni. În primul rând, Maramureșul este o *constelație de sate*, deci identitatea sa este păstrată și produsă în același timp de o cultură țărănească cu o vechime și continuitate semnificative²⁴. În al doilea rând, *adâncimile istorice ale Maramureșului sunt comparabile ca vechime și similare ca structură socială doar cu cele din Țara Hațegului*, adâncimi ce alcătuiesc imaginea unui spațiu ondulat ce formează un... același suflet (aspect teoretizat de Lucian Blaga în cartea *Spațiul mioritic*, publicată în 1936). Acesta este motivul pentru care numeroși gânditori din perioada interbelică se raportează la sat ca la sursa demnității naționale (dintre care îi amintim aici pe Mircea Vulcănescu, Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, Ernest Bernea ș.a.) și redescoperă tainele lumii rurale într-o lumină diferită: cea a unei civilizații autohtone puternice.

„Maramureșul este un ținut de sate, așezări românești dintre cele mai interesante și mai purtătoare de adâncimi istorice din câte sânt pe pământul nostru. Numai Țara Hațegului îi poate sta alături din acest punct de vedere. ... Partea de Sud este mai bogată în așezări decât cea de Nord. (Munții Păduroși) Satele din Nord sânt dintre cele mai pitorești. Prinse într-o potcoavă de dealuri sau pe spinarea unor coline frumos ondulate și deosebit colorate, străbătute de izvoare proaspete și împodobite cu o vegetație bogată, aceste sate apar din depărtare într-un cadru pitoresc, plin de frumuseți ademenitoare.”²⁵

²² *Ibidem*, pp. 14–15.

²³ *Ibidem*, p. 22.

²⁴ Vezi secțiunea anterioară pentru mai multe citate.

²⁵ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 17.

Și la Bernea apare ideea, deja produsă până la el și susținută limpede în istoriografia noastră, potrivit căreia *satele în munți s-au dezvoltat cu precădere de-a lungul văilor* care, prin condițiile prielnice de trai (proximitatea apei, securitatea asigurată de cadrul natural înconjurător, vreme potrivită pentru agricultură, teren propice pentru așezare individuală și colectivă etc.), au asigurat mediul perfect pentru o continuitate comunitară și un specific local.

„Cum satele Maramureșului sânt așezate îndeosebi în lungul văilor, la margine de ape, au un caracter apropiat ca înfățișare. Mai mult lungi, uneori până la 4–5 km, satele maramureșene șerpuesc la distanțe mici pe văile deschise ale țării. Așa sânt cele așezate pe râurile: Vișeuul, Iza, Mara. Altele, cele așezate mai sus spre munte, apar mai răslețe, ici-colo câte un buchet pe o latură sau două a culmilor.”²⁶

Mai mult, chiar și satele răslețe sunt tot unități sociale grupate, legate de văile create de apele bogate, dar care se aseamănă (în cazul satelor risipite) mai degrabă cu zona Bucovinei.

„Deși răslețe aceste sate alcătuiesc și ele grupări legate de – p. 18, văile concentrate prin confluente într-un râu mai bogat. Așa sânt satele de pe versantul Nordic al munților Rodnei, în apropiere de Borșa, sate de munte de o rară frumusețe, sau cele dinspre Nord-Estul Maramureșului așezate în apropierea munților păduroși.”²⁷

„Unele dintre aceste așezări de munte au case zvârlite către înălțimi, în margini de păduri, case risipite ce dau impresia că-s singuratice stânci și nu nuclee ale unor unități de viață mai mari. Aceste cătune sânt foarte obișnuite pământului vecin al Bucovinei, care din punctul de vedere al așezărilor înfățișează caractere comune cu Maramureșul”²⁸.

O altă caracteristică cheie a satului maramureșean enunțată de Ernest Bernea este *diferența dintre aparență și esență/realitate*. În aparență, satul acestui ținut este unul umil și sărac, dar în realitate este un produs al echilibrului, măiestriei și credinței.

„Satul maramureșean, deși deseori umil și sărac, are însușiri și frumuseți proprii. Satul acesta cu case construite din lemn, cu ogrăzi mai înstărite sau mai sărace, atrage prin echilibrul formelor, prin măiestria pusă în lucrarea ferestrei, a porții sau a minunatei și atât de caracteristicei biserici de lemn.”²⁹

Satul, fiind un mediu atât de fertil pentru dezvoltarea comunității românești la scara istoriei, a fost mult timp suficient sieși. Tocmai de aceea, în ținutul Maramureșului, *Sighetul a fost singura structură urbană care s-a dezvoltat și care adăpostește numeroase dovezi ale dăinuirii comunității românești*.

„Singurul oraș, orașul Sighet așezat în câmpie la marginea ținutului, este o veche așezare românească (veacul al XIV-lea), ce adăpostește în sânul său însemnate așezăminte românești: o biserică din veacul al XI-lea, un palat cultural, o bibliotecă și un interesant muzeu etnografic regional. Sighetul (25539 locuitori) este azi centrul administrativ și comercial al ținutului”³⁰.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, pp. 17–18.

²⁸ *Ibidem*, p. 18.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 17.

Descrierea Maramureșului: aspecte istorice

Ca punct de pornire al istoriei noastre, Ernest Bernea amintește de ramura Carpilor³¹, stabiliți în zonă după dispariția lui Decebal, ramură din care „se trage” *comunitatea de băștinași* de mai târziu, de sorginte românească, pe care o pune în antiteză cu popoarele de tip migrator, dându-i aici exemplul pe unguri.

„Istoria veche a Maramureșului este dintre cele mai bogate în fapte semnificative. Aici s-a adăpostit, după moartea lui Decebal, una din cele mai interesante ramuri a Dacilor, aceea a Carpilor, de la care se zice că și-au tras numele munții Carpați. Cetate de munți puternici, această țară a fost din vremuri bătrâne un sălaș de viață românească. Atât hrana cât și apărarea era asigurată băștinașilor din a căror sămânță s-au ridicat întemeietorii de țară. Popoare ca ungurii, ajunși cu mult mai târziu prin partea locului, au găsit aici un neam de oameni plămădiți și crescuți din substanța locală, despre a căror origine nu puteau vorbi decât munții, pădurile și apele.”³²

Interesantă din punct de vedere istoric, dar și cultural, este afirmația lui Bernea conform căreia peste stratul dacic s-a așezat în zonă o *veche organizare de tip roman*, asta în ciuda faptului că una din cele mai cunoscute teze atât în plan local, cât și național este cea conform căreia *Maramureșul este țara dacilor liberi, care nu au fost cucerii de Imperiul de la Vest*. Este vorba despre *instituția judeului* care, prin prezența sa la nivelul satelor, demonstrează că procesul de romanizare nu a fost unul exclusiv militar, ci unul de aculturație și, în final, de etnogeneză.

„Romanizarea este parte a fenomenului mai larg de aculturație..., fenomen sistemic de contact, între structuri de civilizație și popoare, parte a marilor cicluri/serii istorice. *Aculturația este fenomenul care apare la contactul dintre culturi/civilizații, prin care cultura dominantă își impune formulele de structurare ale realului asupra culturii «inferioare», conducând, în unele cazuri, la apariția unui nou tip etnocultural*. Inferioritatea se referă la capacitățile din ordinea materială, politică, militară și economică. *În acest fel pot apărea popoare noi nu doar prin împrumutarea practicilor economice, administrative, dar mai ales prin modificarea substanțială a limbajului, a gândirii, a modului de a reprezenta realitatea, a credinței*. Cel mai pregnant exemplu de aculturație este cel al romanizării, când vechi popoare s-au romanizat, s-au integrat în spațiul limbii latine, în formule originale, proprii. Așa au apărut: românii, francezii, spaniolii, portughezii. *Etnogeneza este procesul de aculturație în urma căruia apar noi popoare. Astfel, poporul român este rezultatul unui proces de etnogeneză, numit romanizare..., întrucât civilizația dominantă a fost cea romană*”³³.

Și, peste structura satelor conduse de jude, exista la nivel de ținut/țară *instituția de tip voievodal*, pierdută în timp prin legăturile cu regii din Apus, care și-au impus cadrele și structura socială tipică.

³¹ Ale căror cetăți sunt deseori găsite în Maramureșul istoric, descoperiri arheologice ținute sub tăcere din rațiuni de corectitudine politică față de statul ucrainean (conform discuțiilor purtate cu numeroși reprezentanți ai comunității românești de dincolo de Tisa).

³² Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 21.

³³ Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac, *Istoria socială: actualitate și problematică*, București, Editura Universității din București, 2016, cap. 10.

„Organizarea veche maramureșeană era pe sate conduse de un jude sau județ. Țara Maramureșului («terra maramorissiensis»), această alcătuire organică de sate, era condusă de un voievod, având dintru început o autonomie și o libertate națională care abia mai târziu a fost pierdută prin legăturile cu regii Ungariei.”³⁴

Tot în cadrul acestui context al voievodatului care este slăbit constant din pricina deschiderii geografice spre Vest (câmpia Tisei), Ernest Bernea avansează ideea (care nu este, în sine, una nouă) conform căreia descălecatul lui Bogdan și întemeierea principatului Moldovei au avut loc în primul rând ca reacție la presiunea ungurească care s-a dovedit tot mai sufocantă pe parcursul istoriei, ca unică soluție de salvare a ceea ce se mai poate salva.

„Cât de mare e setea de libertate a românilor maramureșeni se poate vedea și din neîncetatele lupte ale unui voievod ca Bogdan. Nevoind să se supună ungarilor, acest voievod maramureșean a părăsit vatra țării sale și trecând munții a coborât pe Valea Moldovei, unde împreună cu românii aflați aici au întemeiat principatul Moldovei.”³⁵

Descrierea Maramureșului: tipul de om

Ernest Bernea face un amplu *portret al maramureșeanului*, pe care ni-l prezintă în câțiva termeni-cheie. În primul rând, acesta este *țaran* și, totuși, în același timp, *descendent (cu conștiință) al vechilor familii nobiliare și voievodale*, fapt ce a generat un tip de mândrie care le-a asigurat dârzenia necesară de a înfrunta provocările istoriei, *credința* de a-și păstra cadrele identitare și *încrederea* într-o tradiție vie ca unică soluție de salvare.

„Țăranii de azi sânt descendenții nobililor de ieri, calitate încă vie în viața lor atât de aspră. Există o mândrie și o dârzenie isvorâtă din conștiința descendenții lor nobile și voievodale.”³⁶

„Maramureșul de azi este o țară românească milenară, este un produs al pământului și istoriei locale peste care a trecut neconținută încercare a popoarelor venite de aiurea, fără ca să poată să-i distrugă ființa. Prinși de îndelungă vreme între două neamuri străine, slavii și maghiarii, maramureșenii au suferit, au sărăcit, dar n-au căzut; ei au și azi o profundă conștiință locală și națională, au o nesfârșită putere de a înfrunta noile stăpâniri străine, fără murmur, fără revoltă, ci numai cu dârzenie și credință. Conștiința de băștinași, de oameni aparținând unei rase curate, unui neam de cea mai nobilă spiță, neam românesc încărcat de – p. 11, toate drepturile și darurile vremurilor îi face să treacă cele mai grele cumpene și să învingă durerile, care oricât de des le-ar veni, le socotesc trecătoare; esențialul: românitatea și românismul sânt permanente.”³⁷

„Țăranul maramureșean, cu chipul și ținuta sa atât de distinsă, poartă cu sine, nu numai o seamă de lucruri, artă și meșteșug, nu numai o seamă de datini, toate moștenite printr-o tradiție vie, ci și o conștiință foarte precisă a unor calități de rasă nobilă. Aceasta se exprimă atât prin documentul material ce-l posedă, cât și prin toată ființa sa care inspiră încredere și demnitate.”³⁸

„Maramureșul este păstrătorul unor tradiții milenare. Oamenii simpli, țărani umili și adânci, familiile împovărate de lupta zilnică păstrează atât în conștiințele lor cât și în lăzile vechi

³⁴ Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 21.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 10.

³⁷ *Ibidem*, pp. 10–11.

³⁸ *Ibidem*, p. 23.

moștenite aceeaș dovadă, fie că e sufletească sau materială, că aparțin unui neam de oameni de o nobilă și românească origine. Luptători aprigi și mândri ai vremurilor trecute, păstrători ai unei tradiții nobile, maramureșenii de azi închid în ei virtual și chipuri de o rară frumusețe.”³⁹

Având toate aceste calități, maramureșeanul este, la propriu și în adevăratul sens, *omul țării* sau *om de țară*, adică *țăran*, de unde și apariția denumirii de *Țară*, conform raționamentului făcut de Nicolae Iorga:

„De origine latină, termenul se deosebește la noi, ca înțeles, de acelea pe care l-a avut în limba strămoșilor... Terra era pentru romani numai ceea ce numim pământul, după latinul pavimentum ceea ce înseamnă pavat, adică drum de piatră, șosea, ceea ce dovedește cât de mult sunt legate începuturile noastre nu numai de o viață mult mai ridicată decât a unor simpli țărani sau a unei adunături oarecare, culeasă întâmplător, ci de a ostașilor Imperiului, acei veterani parte din înaintașii noștri, al căror nume a ajuns să fie la noi al oricărui bătrân.

Romanii nu aveau înțelegerea unei lumi împărțite pe neamuri. Ei purtau un nume care nu venea de la ceea ce cuprindem, cum se va vedea, în numele de țări, ci de la o singură cetate..., p. 39. Altfel e la noi. De la început țara e un lucru mare și sfânt, legat de un grup de oameni care-și trec moștenirea aceasta, menită să fie iubită din toată inima, amestecată în toate gândurile, apărută cu toate puterile și stropită cu sudorile tuturor muncilor și cu sângele tuturor jertfelor... Zemlia a slavilor nu se ridică mult mai sus, cum nici chora a grecilor, de unde vine numele țăranelui, choriatis...

Lumea e, la noi, împărțită în țări, înțelesul primar al cuvântului dispărând... cu totul și fiind înlocuit prin pământ [acest sens primar de pământ, al lui terra]. Acele țări nu se numesc după înfățișarea lor sau după amintirile istorice, ci după neamul care se află pe ele. Uneori, ca la alții, e vorba de neamul care a cucerit și are stăpânirea, de unde numirea de Țară Ungurească la cei de dincoace de munți... Cu sufixul esc se zice: Țara Rusească, Țara Leșească, Țara Sârbească (și pentru Bulgaria), Țara Turcească, Țara Francească, Țara Nemțească. Dar se observă că, pe lângă numele străinului, e și acela al băștinașului. Se întrebuintează însă, fără țară, sufixul ime, care o cuprinde, ca în Secuime (nu Țara Secuiască), precum mahalalelor din Moldova colonizate cu munteni li se zicea Muntenime.

Țara Românilor e Țara Românească. Oriunde nu e atinsă de barbarii cuceritori, ea păstrează acest nume... p. 40. Pentru românul de peste munte, care-și zice român –, pe când Galo-romanul și-a zis franc și italianul din Nord lombard, după stăpâni, și aceasta înseamnă că n-a ieșit din dreptul său moștenit ca să intre în dreptul învingătorului –, a veni dincolo de munți, e a merge în Țară. Aceasta nu din cauza titlului oficial, pe care nu-l citește și nu l-a învățat la școală, ci pentru că așa e scris în sufletul său însuși. Odată era țară, împărțită doar după ape (Țara Oltului, cu olteni, Țara Bârsei, cu bârsani) tot ce nu ne spusese mai la Nord de Carpați, sub sabia regelui de năvălire al ungarilor. Când năvălirea acestora a atins și brăul munților, oprindu-se prin puterea naturii ocrotitoare acolo, țara a fost această linie de jos. Tot țară e ținutul până în Dunăre pentru ciobanul mocan.”⁴⁰

Bernea afirmă aceste lucruri știind prea bine istoria socială a Străvechii Europe⁴¹ din perioada neolitică, formată din comunități rurale (care cunoșteau, totuși, orașul), sisteme matriarhale pașnice ce practicau agricultura și puneau accentul pe ideea de fertilitate ca viitor al comunității, comunități ce se găseau în tot arealul de mai târziu românesc, înainte de invazia popoarelor kurgane (indo-europene) ce a

³⁹ *Ibidem*, p. 39.

⁴⁰ Nicolae Iorga, *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*, studiu introductiv de Mihai Ungheanu, postfața de Sever Ardelean, Galați, Editura Porto Franco, 1996, pp. 37–40.

⁴¹ Vezi studiile Marijei Gimbutas în acest sens.

început din 3500 î.Hr., popoare din care făceau parte tracii, italicii, grecii, celții, ilirii ș.a. (bazate pe sisteme patriarhale, războinice, dar care în timp au dezvoltat o conștiință de băștinaș odată ajunse în zonă). Astfel, *tradiția organizării în cadre sătești este una multimilenară în acest spațiu*, ceea ce a generat o rezistență crescută în fața greutăților (interne sau externe) și a generat o ramură „autentică și bărbată a neamului românesc” ce păstrează „în conștiință... milenii de civilizație”:

„Maramureșeanul, om al pământului și tradiției locale, era, așa cum e și azi după atâta trecere de vreme, un „om de țară”, un țăran puternic și bogat în omenia lui. Satul, așezarea de temelie a ținutului, a păstrat și a crescut omul românesc de aici.”⁴²

„Munții Maramureșului au născut și crescut în inima lor una din cele mai autentice și bărbate ramure a neamului românesc. Aceasta se poate vedea nu numai din faptele de seamă ale trecutului, nu numai din luptele și biruințele voievozilor, aceasta se poate vedea și azi prin documentul viu al satului maramureșean și al civilizației sale străvechi. Peste încercările vremurilor, peste suferințele pricinuite de dușmani și influențele unor legături de cele mai multe ori nedorite, Țara Maramureșului și oamenii săi și-au păstrat înfățișarea și virtuțile lor românești.

Românii maramureșeni au ceva din lumea nefalsificată a unui trecut îndepărtat, satul maramureșean are o atmosferă arhaică de plinătate și virtute românească. Găsim în acest colț izolat de țară o viață și forme aparținând istoriei de demult. În ocupațiuni și unelte, în port, în datine și ceea ce e mai de seamă, în conștiință, oamenii locului păstrează milenii de civilizație.”⁴³

Din punct de vedere moral, maramureșeanul se distinge ca un om dârz la nevoie, dar, pe fond, blând, „un luptător fără ură”, crescut așa, în chip propriu, ca urmare a istoriei locale și a poziției geografice (cea a ținutului de margine). Pe el dificultățile l-au transformat, paradoxal, într-un om caracterizat de *frumusețea morală*, probabil datorită credinței nestrămutate și a încrederii în lumea vie a satului, cu ale sale esențe tari.

„Maramureșeanul atât de dârz și atât de omenos totodată este un om blând, curat și drept, om deschis fără ușurătate și luptător fără ură. Aparținând unui ținut-limită, acest om a cunoscut toate încercările și toate lipsurile. Rădăcinile adânci ale ființei sale și totodată vitregia unei soarte deosebite față de frații din celelalte ținuturi românești au făcut ca acest om al pământului și istoriei locale să aducă în cuprinsul neamului nostru o culoare și un chip propriu, virtual alese, pline de îndemn și frumusețe morală.”⁴⁴

Mai mult, Bernea nu se oprește la conturarea unui profil socio-cultural, dar avansează și o serie de caracteristici fizice ale omului născut pe plaiurile maramureșene: înalt, brun, cu părul lung, cu un trup ce exprimă frumusețea fizică derivată la rândul ei din frumusețea morală, cu mișcări reținute, dar hotărâte.

„Maramureșenii sânt un neam de oameni aparte, cu trăsături fizice și morale caracteristice. Între oamenii celorlalte provincii românești, maramureșenii apar ca tipuri arhaice, plini de o viață locală îndepărtată, generatoare de chipuri și îndemnuri românești.

Ca tip rasial, maramureșeanul obișnuit este înalt, mai mult brun decât blond, puternic chiar dacă apare adesea osos; poartă părul lung, plete până pe umăr, ceea ce la bătrâni are o însemnătate mare până în a fi semn distinctiv de bărbăție și noblețe. În unele locuri (Borșa) se poartă părul despărțit în mijlocul capului, în alte locuri apare bretonul tuns, rețezat drept pe frunte.

⁴² Ernest Bernea, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, p. 21.

⁴³ *Ibidem*, p. 22.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 26.

Maramureșeanul are un cap expresiv cu trăsături regulate și precise, uneori exprimând ca și mersul său, încredere și hotărâre. Trupul înalt, de o factură puternică exprimă și el aceeași frumusețe fizică și morală. Viața sa aspră, plină de nevoi și muncă, legăturile adânci ale istoriei locale i-au dat o înfățișare aleasă, cu mișcări reținute și hotărâte. Faptele sale sânt produsul unei chibzuite hotărâri și nu mai puțin demne. Încetineala maramureșeanului nu vine din slăbiciune, ci din temeinicie.”⁴⁵

Descrierea Maramureșului: bogăție și muncă

Din punct de vedere al ocupațiilor, de căpetenie sunt *păstoritul și creșterea vitelor*. Astfel, avem astăzi importante comunități în țări precum Ucraina, Polonia sau Slovacia, apărute ca urmare a practicării păstoritului, denumite diferit: vlahi, gorali, lemki, boiki, volohi etc.

„Maramureșul este o țară mai mult de păduri și pășuni (34%) ceea ce face ca ocupațiile de căpetenie să fie păstoritul și creșterea vitelor.”⁴⁶

„Păstoritul foarte răspândit și azi a cunoscut în trecut epoci de mare dezvoltare, atât de mare încât maramureșeanul, pentru a găsi loc de pășune, era nevoit să treacă mult peste granițele ținutului, până în Polonia și Bucovina.”⁴⁷

Acesta este motivul pentru care *stâna* devine un important spațiu de utilitate locală, atât ca urmare a tradiției în sine, dar și datorită varietății de produse pe care aceasta le produce, după rețete proprii.

„Stânele... au și azi un caracter primitiv. De altfel, întreaga activitate păstrează acest caracter deoarece chiar atunci când din punct de vedere cantitativ sântem în fața unei activități bogate în produse, în ceea ce privește varietatea și deosebirea produselor păstoritului, totul se reduce la o transformare simplă de utilitate locală.”⁴⁸

Agricultura, deși dificilă, este practică chiar și mai sus de 1000 m. Interesant este că limitările ei *asigură legăturile cu Moldova* în timp, ceea ce asigură, mai departe, continuitatea elementului românesc.

„Agricultura, activitate neprielnică ținutului, este totuși practică până și în locuri ce trec 1000 m înălțime. Cu ajutorul îngrășămintelor se cultivă porumbul, ovăzul și secara. Munca e purtată cu protivnicie, dar produsele sânt tot în cantitate mică, în așa fel încât niciodată localnicii nu se pot hrăni cu ceea ce le dă pământul lor.”⁴⁹

Lucrarea lemnului este o parte importantă a economiei locale, dar mai cu seamă a industriei și **artei**, care demonstrează *legătura puternică a maramureșeanului nu doar cu muntele, ci și cu pădurea*.

„Ca o completare a economiei locale vine lucrarea – p. 30, lemnului, în care meserie maramureșeanul este foarte priceput. Aceasta ne-o spune nu numai industria lemnului, dar și

⁴⁵ *Ibidem*, p. 25.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 29.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

arta lemnului, artă ce uimește prin autenticitatea și măiestria ei. Am putea spune că lângă păstorit, lucrul la pădure vine ca o ocupație cuceritoare. Pădurile atât de variate și întinse (49%) îndeamnă la lucru pe toți acei ce nu-și pot agonisi cele trebuitoare pentru trai prin alte mijloace.

Fie că lucrează în afara gospodăriei, fie că lucrează în mijlocul ei, țăranul maramureșean dă la iveală lucruri frumos întocmite și trainice. Construiește case, porți sau troițe, unelte sau butoașe, toate cu aceeași măiestrie a omului legat de pădure”⁵⁰.

La capitolul minereuri (petrol, sare și apă minerală), acestea, deși se află în abundență în solul Țării Maramureșului, nu atrag bunăstare, aflându-se mai mereu sub controlul neamurilor străine. Iată un prim mare dezavantaj al ținutului de margine.

„Pământul Maramureșului închide în adâncimile sale multe bogății de minereuri cum sânt: petrolul (Săcel), sarea (Coștiui, Șugatag) și îndeosebi apă minerală (Borșa, Glod, Poieni). Aceasta nu atrage însă după sine o bunăstare a țăranului, minerii fiind mai ales dintre neamurile străine conlocuitoare.”⁵¹

Descrierea Maramureșului: artă și meșteșug

Ernest Bernea insistă asupra autenticității și calității deosebite a artei maramureșene. În acest tablou, se află în centru *gospodăria*, locul în care are loc întregul proces tehnic sau artistic. Astfel, gospodăria devine un „*izvor de viață materială*” care are o manieră proprie de expresivitate, remarcându-se cu precădere în industria textilelor și a lemnului.

„Gospodăria este un izvor de viață materială. Mijloacele de trai ale țăranului maramureșean sânt îmbogățite și ușurate prin activitatea depusă în sânul gospodăriei. Industria casnică maramureșeană nu e mai prejos decât în alte ținuturi românești; dimpotrivă în ceea ce privește transformarea lemnului și industria textilă stă între cele de frunte. Uneltele, obiectele de imediată întrebuințare casnică, îmbrăcămintea, covoarele sânt tot lucruri produse de mâna țăranului, lucruri ce împlinesc nevoi materiale imediate.”⁵²

„Arta și meșteșugul maramureșean au caractere proprii în unitatea de viață a vechei noastre civilizații sătești.”⁵³

Acesta este motivul pentru care *Biserica de lemn maramureșeană*, simbol central al ținutului, este, de fapt, o frumusețe locală ce exprimă sentimentul religios și artistic adânc al țăranului, o operă de artă atât la nivel arhitectural, cât și la nivel de simbolistică (crestături în lemn și pictură).

„Satele, din depărtare, apar străjuite de înaltele și originalele biserici de lemn care alcătuiesc una din frumusețile locale. Elegant construite, cu turnuri săgetând cerul, frumoasele biserici exprimă deodată adâncul sentiment religios și artistic al țăranului maramureșean.

Să ne oprim puțin asupra acestor minunate daruri ale sufletului românesc.

Deși au o unitate de stil și sânt clădite din acelaș material, deși cer acelaș meșteșug, bisericile maramureșene au caractere deosebite; numai abstracția cercetătorului poate să stabilească tipuri.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 29–30.

⁵¹ *Ibidem*, p. 30.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 33.

În general planul bisericilor maramureșene este cam același și anume: altar, naos, pronaos și pridvor. Acesta din urmă lipsește uneori. Deosebirile în ceea ce privește planul, le produce îndeosebi altarul care apare mai des poligonal (șase laturi) în dimensiuni și dispoziții variabile (Șugătag, Budești, Rozavlia, Ieud, Cuhea). Altele au altarul în formă de patrulater, dreptunghi sau pătrat (Așșa de Mijloc, Poenile Glodului, etc.). O formă aparte o are biserica din Călinești cu un plan în formă de treflă.

Pereții sânt de bârne groase de obicei din lemn de gorun, copac foarte răspândit (mai ales în trecut) în acest ținut. Acoperișul dominat de linia verticală a întregii construcții este foarte înalt. Bunăoară cele două acoperișuri suprapuse ale bisericii din Ieud au înălțimea de 7,15 m. Sânt biserici – p. 34, cu un singur acoperiș, lăsat mai jos pe altar (Moisei, Giulești, Glod, etc.) și altele prevăzute cu o streșină mare, construcție ce dă impresia a două acoperișuri suprapuse (Ieud, Sat-Șugătag, Borșa etc.).

Prin acoperiș, așezată mai mult în fața construcției (pe pereții pronaosului) se ridică săgetând bolta cerului, turla. Această parte a bisericii maramureșene, prevăzută obișnuit de un balcon și uneori de patru turnuri mici în formă de con așezate la baza acoperișului, atinge înălțimi foarte mari, uneori de 15 m (Cuhea, Ieud).

Biserica maramureșeană nu este numai o interesantă construcție, ci și o frumoasă operă de artă populară. În ea nu se exprimă numai o știință și un meșteșug, ci și o sensibilitate artistică aparte. La clădirea propriu-zisă trebuie să avem în vedere și elementele de înfrumusețare așa cum e creșterea în lemn ce apare mai des la intrarea bisericilor (Cuhea) sau pictura interioară care este lucrată de zugrăvi din popor, țărani din partea locului, despre al căror nume vorbesc documentele vremii.⁵⁴

Un alt „produs” deosebit al țăranelor din această zonă este *casa maramureșeană* – mobilă în funcție de factorii geografici și economici, precum în Apuseni sau zona Branului; modestă în înfățișare, dar împodobită prin arta lemnului:

„Casa maramureșeană este clădită din bârne de lemn (stejar, brad sau fag, după loc) și acoperită cu dranițe sau paie. Încheietura nu rareori este făcută în cuie de lemn. În locul temeliei masive apare mai mult așezată pe patru grămezi de piatră în cele patru colțuri, aceasta pentru că sântem într-o regiune unde condiția geografică și economică cere mutarea casei din loc în loc (așa cum mai e bunăoară în Munții Apuseni sau regiunea Branului). Acest fel de temelie este mai propriu locurilor înclinate.

Casa maramureșeană nu are încăperi multe (obișnuit două) păstrând atât exterior cât și interior o înfățișare modestă.”⁵⁵

„Nu-i lipsește însă podoaba: stâlpii prispei și pridvorului sânt frumos sculptați; la fel ferestrele și ușile.”⁵⁶

Al treilea element al producției casnice locale, devenit în timp și el simbol central, este *poarta maramureșeană*, operă populară de artă aflată la o valoare la fel de înaltă precum găsim în Oltenia de sub munte, *expresie a geniului popular românesc*. Interesant este că poarta maramureșeană este opusă casei din punct de vedere al mărimii și înfățișării, ceea ce arată că modestia era o alegere și nicidecum reflecția stării materiale (precum este astăzi, și nu doar în zona Maramureșului).

„Cu porțile maramureșene arta lemnului ajunge la expresii dintre cele mai frumoase și interesante din câte se pot afla pe pământul românesc. Numai depresiunile subcarpatice ale Gorjului și Vâlcei pot fi socotite din acest punct de vedere ca prezentând opere populare de aceeași valoare.

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 33–34.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 35.

Construită în mari dimensiuni, poarta maramureșeană are o înfățișare monumentală bine proporționată și împodobită cu brâie și flori geometrice (sau aproape geometrice) în care îndemânarea meșteșugarului popular se întâlnește cu sensibilitatea artistului din el. Motivele decorative sânt uneori înlocuite de altele simbolice, motive din istoria religiei Creștine (mai ales la troițe) care nu sânt mai puțin frumoase. Porțile maramureșene sânt opere populare, expresii alese ale geniului popular românesc⁵⁷.

Un ultim produs material al gospodăriei este *covorul maramureșean*, expresie a bunului gust și autenticității, chiar dacă insuficient cunoscut.

„Îmbrăcămintea casei și a omului este lucrată cu mult gust. Aici e locul să pomenim despre covorul maramureșean, lucrat în culori vegetale, nuanțat și armonios împlinit în ceea ce privește modelele. Covorul acesta, deși mai puțin cunoscut, poartă în el frumuseți de autenticitate românească⁵⁸.

Maramureș: semnificația legendară

În finalul studiului său, Bernea prezintă și *aspectul legendar care este, inevitabil, atașat de Țara Maramureșului, o viziune de basm ce vorbește de un trecut glorios*, plin de fapte de vitejie, de voievozi și întemeietori de țară, de dovezi ale rezistenței și dăinuirii. Toate acestea au fost cărămizi ce au consolidat un mental colectiv puternic, conștient și mândru de istoricul său.

„Cine vede Maramureșul de azi respiră o atmosferă istorică locală dintre cele mai interesante. Prezentul, nu rareori trist prin întâmplările trecute peste frunțile oamenilor, este frumos învăluit, ca-ntr-o viziune de basm, de urmele trecutului îndepărtat. Faptele voievozilor Dragoș și Bogdan sânt atât de vii că fac să crească o conștiință și o mândrie locală unică.⁵⁹

Maramureșul este o unitate de destin și vatră a tuturor românilor prin istoria, specificitatea și vechimea sa. Iar întocmai această vechime a devenit terenul propice pentru „țeserea unei legende” care a rodit până în zilele noastre.

„Maramureșul e un cuib al neamului nostru. De aici din colinele și munții săi s-au ridicat voievozi întemeietori de țară și Neam. Pământul Maramureșului este vatră nu numai localnicilor, ci tuturor românilor, nouă toți care ne simțim din acelaș neam și cu acelaș destin.⁶⁰

„Din căile istoriei Maramureșului s-a țesut o legendă și a – p. 40 – crescut ca venind din alte lumi pentru a cuceri o țară și un neam de oameni. Trecutul Maramureșului a devenit poveste, s-a sfințit cu puterea unor duhuri ce străjuiesc aievea lumea noastră și a rodit ogorul românesc.⁶¹

Cu toate că actualitatea nu se prezintă la fel de luminoasă precum instanțele sale mai îndepărtate, *Maramureșul*, „*țară de întemeietori*”, *rămâne un ținut bogat mai întâi din punct de vedere spiritual*, fiind „o cale de lumină” și un punct de sprijin pentru neamul românesc:

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 39.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, pp. 39–40.

„Maramureșul cu toată tristețea sa de azi este o țară plină de îndemn, un pământ mai bogat spiritual decât material, o cale de lumină a neamului românesc.”⁶²

„De aceea pentru noi istoria locală a Maramureșului nu mai este o înșiruire de fapte ale trecutului, ci este o permanență; această istorie devenită simbolică nu mai e supusă și judecată în legătură cu timpul.

Iată cum Maramureșul, țară de întemeietori, are un înțeles și o bogăție deosebită pentru omenia noastră. Maramureșul ne aparține nu numai geografic și etnic, dar și moral, mai mult chiar decât alte ținuturi pentru că pe el se sprijină ființa de totdeauna a neamului românesc.”⁶³

Bibliografie

- Baltasiu, Radu, Bulumac, Ovidiana, *Istoria socială: actualitate și problematică*, București, Editura Universității din București, 2016.
- Bernea, Ernest, *Civilizația română sătească*, București, Editura Vremea, 2006.
- Bernea, Ernest, *Maramureșul: țară românească*, București, Editura Predania, 2002, după Ernest Bernea, *Maramureșul – țară românească*, București, 1943.
- Bernea, Ernest, *Trilogie sociologică*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2004.
- Bulumac, Ovidiana, „Fenomenul românesc, o radiografie culturală a interbelicului în accepțiunea lui Ernest Bernea” în *Anuarul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, serie nouă, tomul 29, 2018, Editura Academiei Române.
- Bulumac, Ovidiana, *Infrastructură și societate. Considerente teoretice și studii de caz*, București, Editura Etnologică, Colecția Studii Sociologice, 2018.
- Iorga, Nicolae, *Hotare și spații naționale. Afirmarea vitalității românești*, studiu introductiv de Mihai Ungheanu, postfața de Sever Ardelean, Galați, Editura Porto Franco, 1996.
- Marina, Mihai, *Pagini alese. Istorie, Publicistică, Povestiri și teatru, Amintiri de familie*. Ediție îngrijită, Cuvânt înainte, Repere biografice și studiul „Drept între popoare” de Vasile Gaftone, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013.

⁶² *Ibidem*, p. 40.

⁶³ *Ibidem*.